

УДК 348.98

DOI <https://doi.org/10.32836/2521-6473.2020-4.16>

О. В. Карнаухов, кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правоохоронної діяльності
та кримінально-правових дисциплін
Університету митної справи та фінансів

АНТОЛОГІЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ (ЗМІСТ СИСТЕМИ, КАТЕГОРІЯ ТА ЇЇ КРИТЕРІЇ)

Вирішення актуальної проблеми діяльності органів кримінальної юрисдикції з виявлення, розслідування та судового розгляду кримінальних деліктів потребує створення теоретичної концепції визначення змісту категорії «криміналістичне забезпечення» та наукового формулювання визначення. У попередніх статтях досліджено історичні передумови виникнення та теоретичні проблеми розвитку теорії криміналістичного забезпечення. Надано та проаналізовано у ретроспективі позиції сучасних учених-криміналістів. Представлено основоположні концепції теорії криміналістичного забезпечення. Показано генезис розвитку теорії криміналістичного забезпечення, який вбачається у значному розширенні уяви про її практичну значущість через поширення не просто на кримінальні правопорушення, але й на кримінальні процесуальні процедури. Дослідження сучасного стану теорії криміналістичного забезпечення та її перспективного розвитку здійснювалось на основі методології системної діяльності, що дало можливість значно розширити її науково-практичний зміст. Саме побудова пізнавальних процесів у сфері криміналістичного забезпечення може й має відбуватися у контексті наукового вдосконалення як самої категорії «криміналістичне забезпечення», так і її змісту. Аналіз наукових уявлень щодо змісту цієї категорії показує, що без належних критеріїв криміналістичного забезпечення, які б суворо визначали межі системної діяльності, не може бути досягнуто мети кримінального судочинства, а саме прийняття законного та справедливого остаточного рішення у кримінальному провадженні. При цьому криміналістичне забезпечення не є самоціллю під час відновлення соціальної справедливості, воно є лише засобом для досягнення мети кримінального судочинства. Сформульовано загальні категоріальні уявлення про поняття та зміст системи криміналістичного забезпечення діяльності органів кримінальної юрисдикції.

Ключові слова: криміналістика, системний підхід, підсистеми, криміналістичне забезпечення, нормативно-правове забезпечення, організаційно-кадрове забезпечення, технічне забезпечення, інформаційно-методичне забезпечення.

O. V. Karnauhov. Anthology of criminalistics providing (system variable, category and its standard)

Solving the urgent problem of the activity of the criminal jurisdiction in the detection, investigation and trial of criminal offenses requires the creation of a theoretical concept of determining the content of the category “criminalistics providing” and formulating a definition. Previous articles have explored the historical background and theoretical problems of the development of criminalistics providing theory. The position of modern criminalistics scientists is presented and analyzed in retrospect. The basic concepts of the theory of criminalistics providing are presented. The genesis of the development of the theory of criminalistics providing, which is seen in the significant expansion of the idea of its practical importance due to the spread not only of criminal offenses but also of criminal procedural procedures, is shown. Investigation of the current state criminalistics providing theory and its prospective development was carried out on the basis of the methodology of systematic activity, which made it possible to significantly expand its scientific and practical content. It is the construction of cognitive processes in the field criminalistics providing that can and should take place in the context of scientific improvement of both the category of “criminalistics providing” and its content. An analysis of the scientific perceptions of the content of this scientific category show that without proper criminalistics providing criteria that would strictly define the boundaries of systemic activity, the purpose of criminal justice cannot be achieved, namely, making a legitimate and just final decision in criminal proceedings. Moreover, criminalistics providing is not an end in itself in the restoration of social justice; it is a means of achieving the purpose of criminal justice. The general categorical ideas about the concept, content of the system of criminalistics providing of activity of bodies of criminal jurisdiction are formulated.

Key words: criminalistics science, systematic approach, subsystems, criminalistics providing, regulatory and legal providing, organizational and personnel providing, technical providing, information and methodological providing.

Постановка проблеми. Актуальною проблемою побудови теоретико-практичної конструкції теорії криміналістичного забезпечення діяльності органів кримінальної юрисдикції є визначення її змісту та критеріїв поняття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Побудова пізнавальних процесів у сфері криміналістичного забезпечення відбувається в контексті наукового вдосконалення як самої категорії «криміналістичне забезпечення», так і її змісту. Однак криміналістичне забезпечення не є самоціллю у кримінальній юстиції, воно може бути лише засобом для відновлення соціальної справедливості.

© О. В. Карнаухов, 2020

Формуванню теорії криміналістичного забезпечення сприяли фундаментальні розробки основ кримінального судочинства такими відомими вченими, як С.А. Альберт, Ю.М. Грошевий, М.М. Міхєєнко, М.С. Строгович, В.М. Тертишнік, П.І. Репешко, Л.М. Лобойко, М.А. Чельцов.

Подальше розроблення основ теорії криміналістичного забезпечення здійснювали Т.В. Авер'янова, В.П. Бахін, О.Н. Колісниченко, І.О. Ієрусалімов, Є.Д. Лук'янчиков, Г.Ф. Матусовський, М.П. Яблоков та інші науковці.

Методологічні, науково-практичні та організаційні проблеми виявлення й досудового розслідування кримінальних правопорушень опрацьовували К.В. Антонов, В.В. Варава, Н.С. Карпов, В.В. Лисенко, К.О. Чаплинський, В.Ю. Шепітько та інші вчені.

Мета статті полягає у дослідженні змісту системи, формулюванні категорії та визначенні наукових критеріїв, яким має відповідати система криміналістичного забезпечення та її складові частини.

Виклад основного матеріалу. Специфіка досліджуваної нами проблеми вимагає науково обґрунтованого підходу до її вирішення, тому, пізнаючи та формуючи зміст системи криміналістичного забезпечення, ми маємо сприймати її як «смыслеобразующую» матрицю та виходимо з того що, по перше, вона є складною системою, по друге, ця система є підсистемою більшої системи.

Центральним у такому підході є поняття системи, при цьому треба зауважити, що суттєві властивості системи визначаються не стільки властивостями сукупності елементів, скільки властивостями її структури, системоутворюючими зв'язками об'єкта [1].

Будь-яка система – це не тільки розподіл її складових частин на групи (тобто не тільки класифікація), це не просто сукупність складових частин. Система – це така сукупність складових частин, їх груп, які мають певні взаємозв'язки між собою та із середовищем [2, с. 19–24]. В енциклопедичному словнику поняття «система» визначається, як сукупність пов'язаних між собою елементів (предметів, явищ, поглядів, знань тощо), які становлять певне цілісне утворення, єдність [3]. Нині існує багато визначень цієї категорії. Так, Л. Бергаланфі визначив систему як «комплекс компонентів, що взаємодіють» чи «як сукупність елементів, які перебувають у певних відносинах один з одним та середовищем» [4].

Отже, ми розглядаємо систему як упорядковану сукупність об'єктів, об'єднаних будь-якими системними зв'язками, що призначені для досягнення чітко визначеної мети найкращим чином.

Визначаючи зміст вищезначеної системи як системи способів, засобів та методів, що дають можливість компетентним посадовим особам органів кримінальної юрисдикції виявляти обставини, що підлягають доказуванню, ми не можемо зводити його лише до констатації факту наявності цих ознак.

Формуючи зміст системи криміналістичного забезпечення діяльності органів кримінальної юрисдикції, ми вбачаємо такі чотири комплекси проблем:

- проблема раціональної організації підсистем і розподілу ресурсів способами, які достатні для досягнення цілей системи;
- проблема визначення мети й підтримки процесу її досягнення (проблема цілеорієнтації);
- проблема несуперечливості та достатньої інтеграції підсистем;
- проблема підтримки мотивацій суб'єктів системи криміналістичного забезпечення під час виконання ними своїх функцій, шляхи розв'язання яких перебувають у площині відповідності засобів та способів наявній меті.

Відповідно до загально визнаних наукових поглядів, система – це цілісність, яка становить єдність закономірно розташованих і взаємопов'язаних підсистем. Ознаками системи можна вважати такі:

- наявність підсистем (результат взаємодії елементів);
- наявність у підсистемах найпростіших одиниць, тобто елементів, які її складають;
- наявність системоутворюючих та зворотних зв'язків, які об'єднують підсистеми в єдину систему;
- наявність достатньої цілісності, ознакою якої може бути виникнення бажаного нового результату, який з'являється завдяки взаємодії підсистем.

Система криміналістичного забезпечення, як і будь-яка соціальна система, є системою з деяким числом суб'єктів (індивідами та колективами), причому для кожного з них їх діяльність визначається існуванням інших суб'єктів, між якими відбуваються взаємозалежні дії, які «концентруються» залежно від того, наскільки великою є згода щодо досягнення загальних цілей, нормативно-правових умов, пізнавальних очікувань тощо. Різноманітні підходи вчених до формулювання цієї категорії, окрім раніше зазначених аспектів, показують, що само по собі криміналістичне забезпечення може вважатись, за деякими винятками, соціальним інститутом, оскільки єдиним «вигодоотримувачем» буде суспільство.

Описуючи зміст системи криміналістичного забезпечення, ми підходимо з точки зору системного підходу, який, будучи одним з головних напрямів методології спеціального наукового пізнання, сприяє адекватному формулюванню сутності проблеми, що досліджується, і вибору ефективних шляхів її вирішення.

Так, Є.І. Зуєв визначає зміст криміналістичного забезпечення діяльності з розслідування злочинів за допомогою таких елементів:

- 1) «організована система інформації, яка полегшує своєчасне, цілеспрямоване й ефективне залучення даних криміналістики для розкриття злочинів;

2) достатнє забезпечення слідчих, працівників органів дізнання науково-технічними засобами, наявність у них відповідних знань, умінь і навичок використання таких засобів;

3) цілеспрямована система впровадження досягнень криміналістики в практичну діяльність» [5, с. 10–11].

На думку В.В. Матвієнка, «криміналістичне забезпечення практики розслідування злочинів є іманентно суттєвою ознакою криміналістики та полягає у виявленні потреб слідчої практики та всебічному озброєнні працівників правоохоронних органів дієвими криміналістичними рекомендаціями, які забезпечують оптимізацію розслідування злочинів» [6, с. 53].

П.Д. Біленчук визначив «елементами криміналістичного забезпечення розслідування злочинів такі:

– інформаційне забезпечення слідчо-оперативної групи в «польових умовах»;

– типове програмування невідкладних слідчих (розшукових) дій, організаційних і оперативно-пошукових заходів як одна з форм планування розслідування;

– належний рівень організації розслідування злочинів» [7, с. 379–380].

При цьому В.І. Галаган вбачає у структурі криміналістичного забезпечення три елементи, що у сукупності найбільш повно його характеризують, а саме застосування криміналістичних знань, набуття криміналістичної освіти, ефективне використання криміналістичної техніки [8, с. 74].

В.В. Лисенко зазначає, що «криміналістичне забезпечення діяльності правоохоронних органів щодо виявлення та розслідування злочинів становить певну систему, яка містить такі елементи: блок криміналістичних рекомендацій (як організаційного, тактичного, так і методичного характеру); блок підготовки відповідних кадрів (спеціальної криміналістичної освіти); блок технічного й інформаційного забезпечення процесу виявлення, розслідування та запобігання злочинам» [9, с. 11].

О.С. Рубіс у монографії «Основи теорії криміналістичного забезпечення діяльності прокурора у сфері боротьби зі злочинністю» зазначив, що «під час здійснення регульованого впливу прокурор повинен повною мірою використовувати криміналістичні методи у своїй безпосередній діяльності, а також контролювати криміналістичний зміст діяльності суб'єктів боротьби зі злочинністю під час здійснення процесуального керівництва щодо виявлення і доказування злочинів. <...> зміст криміналістичної складової частини діяльності прокурора (її етапи, форми, тактичні прийоми та засоби тощо) слід розглядати як основу механізму процедурної реалізації його наглядової функції з процесуального керівництва цими процесами» [10, с. 4].

Цікаву конструкцію запропонував І.В. Пиріг, який, аналізуючи погляди вчених на проблему визначення змісту поняття забезпечення розслідування кримінальних правопорушень, виокремив такі види.

1. «Залежно від стадії кримінального процесу: забезпечення досудового розслідування; судового розгляду; провадження в суді апеляційної та касаційної інстанцій; виконання судових рішень; провадження у Верховному суді України; провадження за нововиявленими обставинами.

2. Залежно від галузі знань: кримінально-процесуальне; кримінально-правове; криміналістичне; оперативно-розшукове; психологічне.

3. Стосовно окремих видів злочинів: забезпечення розслідування насильницьких, корисливо-насильницьких; злочинів проти власності; у сфері господарської діяльності тощо.

4. Стосовно окремих процесуальних дій: забезпечення проведення слідчих (розшукових) дій; оперативно-розшукових заходів; експертних досліджень; таємниці досудового слідства; безпеки учасників кримінального провадження, прав і свобод людини; профілактики злочинів тощо.

5. За змістом: науково-методичне; правове; матеріально-технічне; інформаційне, організаційне, кадрове тощо» [11, с. 16].

Загалом підтримуючи цю позицію, вважаємо, що незалежно від запропонованих у п. п. 1, 2, 3, 4 видів криміналістичного забезпечення його зміст є універсальним і лише залежно від його виду підсистеми (елементи) системи застосовуються у більшому чи меншому ступенях.

Ми вважаємо, що криміналістика має розширити традиційні межі уявлення про її предмет та об'єкт шляхом вирішення додаткових питань, які постійно стають перед практикою, позитивне вирішення яких сприяє вдосконаленню діяльності органів кримінальної юрисдикції з протидії злочинності. До того ж до компетенції криміналістики мають належати такі питання, над розробленням яких працювали вчені-криміналісти, які розширюють традиційне уявлення про зміст цієї науки:

– нормативно-правова основа дій вищезазначених осіб та підрозділів, а саме наявність нормативно-правової бази їх діяльності (законів, підзаконних актів, міжнародно-правових договорів) та визначення напрямів їх удосконалення (К.В. Чаплинський);

– наявність технічних засобів, за допомогою яких посадові особи правоохоронних органів виявляють ознаки злочинів, які би сприяли їх розслідуванню (А.Ф. Волинській, В.Ю. Шепітько);

– організаційно-кадровий аспект, який містить дані про навички та вміння посадових осіб, які будуть встановлювати ознаки злочину, наявність відповідних підрозділів правоохоронних органів, які би організували роботу з виявлення та розслідування злочинів (К.В. Антонов, В.Д. Берназ, К.В. Чаплинський);

– наявність інформаційно-методичної підтримки діяльності уповноважених посадових осіб з виявлення і розслідування злочинів (І.О. Ієрусалімов, Є.Д. Лук'янчиков, В.Ю. Шепітько) [12, с. 110–115].

Отже, на наш погляд, систему, що аналізується, треба розглядати як впорядковану сукупність об'єктів, об'єднаних будь-якими системними зв'язками, що призначені для досягнення чітко визначеної мети найкращим чином. Системний зв'язок – це комплексне поняття, що обумовлює існування декількох структур, за допомогою яких можна описати особливості будь-якої системи, зокрема системи криміналістичного забезпечення.

Будуючи уявлення про поняття системи, яка сприяє виявленню, досудовому розслідуванню та судовому розгляду кримінальних правопорушень органами кримінальної юрисдикції, маємо виокремити такі групи складових частин методологічної схеми:

- «характеристика діяльності: особливості, принципи, умови, норми діяльності;
- логічна структура діяльності: суб'єкт, об'єкт, предмет, форми, засоби, методи, результат діяльності;
- структура діяльності в часі: фази, стадії, етапи діяльності» [13, с. 24].

Досліджуючи зазначену категорію, ми виходимо з того, що у наукових працях використовуються такі слова, як «поняття», «категорія», «термін», які фактично є синонімами: «(от лат. *categoria*, от гр. *kategorikos* = утверждающий) – 1) научное понятие, выражающее наиболее общие и существенные связи явления действительности» [14, с. 315]; «2. *наук.* Родове поняття, що означає розряд предметів, явищ і т. ін. або їх важливу ознаку» [15, с. 229].

Під поняттям розуміють таке: «одна із форм мислення, результат узагальнення суттєвих ознак об'єкта дійсності» [16, с. 566]; «мысль, фиксирующая существенные свойства, связи и отношения предметов и явлений. <...> Различают: содержание П. – совокупность фиксированных в нем признаков предметов» [17, с. 949].

При цьому у науковому обігу для визначення понять використовується слово «термін». Відповідно до Нового тлумачного словника української мови, термін – це «1. слово або словосполучення, що означає чітко окреслене спеціальне поняття якої-небудь галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя тощо» [18, с. 512]. При цьому під визначенням ми розуміємо «формулювання, вислів, у якому розкривається зміст чого-небудь, його істотні ознаки, наукове означення» [19, с. 289].

В наукових роботах учених надані критерії чи домінуючі властивості терміна, яким він має відповідати: «1) системність; 2) однозначність у межах однієї терміносфери; 3) наявність дефініції; 4) точність; 5) стилістична нейтральність» [20, с. 128–131].

Виходячи з етимології (походження) слів, якими ми хочемо визначити поняття, зважаючи на функції системи, що досліджується, виходимо з того, що вона (категорія) повинна відображати в собі узагальнення необхідних складових частин, що сприяли би боротьбі зі злочинністю, а в її основу слід покласти, з одного боку, поняття діяльності її суб'єктів, з іншого боку, загальний стан як результат цієї діяльності. При чому, як раніше нами зазначалося, «функції системи криміналістичного забезпечення не повинні суперечити функціям криміналістики» [21, с. 166].

Питання тлумачення категорії, що аналізується, є дискусійним. Так, учені вбачають можливість вирішення наукової проблеми через визначення цієї категорії як «науково-технічні засоби» [22], «інформаційне забезпечення» [23; 24], «наукове забезпечення» [25, с. 108–111], «науково-методичне забезпечення» [26, с. 5–11], «інформаційно-довідкове забезпечення» [27], «тактичні основи забезпечення» [28].

При цьому, на нашу думку, слід погодитись із висновком А.Я. Ерскаєва про категоріальне співвідношення деяких вищезазначених понять: «Говоря о соотношении технико-криминалистического и в целом криминалистического обеспечения, следует учитывать, что первое есть не что иное, как элемент второго и соотносится с ним как частное и общее. Следовательно, и то, и другое в их основе одинаково характеризуются по структуре, охватывающей по своему содержанию правовое, научно-методическое и кадровое (криминалистическая подготовка кадров) обеспечение» [29, с. 13–14].

Таким чином, виходячи з того, що родовим поняттям, яке загалом характеризує напрям системної діяльності органів кримінальної юрисдикції з виявлення, досудового розслідування кримінальних правопорушень для прийняття остаточного рішення у кримінальних провадженнях є криміналістика, а також враховуючи те, що криміналістика як практична діяльність є синтетичною, вважаємо, що категорія, яка аналізується, з урахуванням раніше зазначених домінуючих властивостей терміна може бути визначена саме як криміналістичне забезпечення.

Формулюючи визначення категорії, сучасні вчені-криміналісти розглядають предмет наукового дослідження криміналістичного забезпечення у таких двох аспектах: у статичці – як систему, у динаміці – як діяльність.

Так, Р.С. Белкін, В.Г. Коломацький, В.Ю. Сокол [30], Л.П. Паламарчук [31, с. 1, 2], В.В. Лисенко [32, с. 7–8, 12], Д.Ю. Стригун [33, с. 3–4] та інші науковці пропонують розуміння криміналістичного забезпечення як системи.

З.І. Кірсанов [34, с. 10–11], К.С. Єгоров [35], В.А. Волинский [36], В.В. Матвієнко [37], Ж.В. Удовенко [38, с. 146], О.І. Чучукало [39, с. 148], К.С. Поджаренко [40, с. 6–7] та інші вчені розглядають криміналістичне забезпечення як діяльність.

Окрему думку свого часу запропонував В.Г. Коломацький, а саме розуміння криміналістичного забезпечення як «системы внедрения в практическую деятельность» [41, с. 62], яку підтримав В.О. Образцов

у такому вигляді: «представление должностным лицам правоохранительных органов, которые профессионально ведут борьбу с преступностью, научной продукции, которая способствует повышению эффективности решения задач, которые стоят перед потребителями такой продукции» [42, с. 25].

В.Г. Лісогор, надаючи визначення, фактично об'єднав розуміння криміналістичного забезпечення як системи та як діяльності, зазначивши, що «криміналістичне забезпечення збереження таємниці досудового слідства включає в себе комплексні взаємопов'язані заходи: 1) організаційного характеру; 2) технічного характеру; 3) спрямовані на розроблення та впровадження тактичних прийомів і методів збереження таємниці під час проведення слідчих дій» [43, с. 17].

Досліджуючи проблеми техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів, І.О. Ієрусалімов зауважив, що його «правомірно розглядати в основі методологічної основи діяльності та удосконалення як власне методів і засобів криміналістичної техніки, так і підвищення ефективності їх використання у процесі розслідування злочинів. У цій системі проявляються і реалізуються закономірні взаємозумовленості, взаємозв'язки у вирішенні організаційних, правових, науково-технічних, методичних проблем криміналістичної техніки» [44, с. 224].

На думку А.С. Колодіної, «система криміналістичного забезпечення – це відображення (реалізація) в практичній діяльності взаємопов'язаних, функціональних елементів у виконанні певних завдань. До системи такого забезпечення належать теоретичні розробки науки; технічні засоби криміналістики; тактичні прийоми та рекомендації; криміналістичні методики; методики розслідування окремих видів злочинів» [45, с. 216].

Таким чином, незважаючи на різноманітність та багатогранність наукових поглядів учених-криміналістів на категорію, що досліджується, її зміст та визначення, ми вбачаємо їх єдність у напрямі діяльності уповноважених державних органів та органів кримінальної юрисдикції.

В контексті наукової проблеми, що досліджується, В.В. Ліпінський як приклад системної діяльності органів адміністративної юрисдикції назвав таке: «митниці ДФС під час виконання покладених на них завдань взаємодіють з правоохоронними органами. Під час виявлення ознак порушень митних правил, а також виявлення майна, яке не має власника або власник якого невідомий, митниці ДФС взаємодіють з підрозділами охорони державного кордону Державної прикордонної служби України. У разі виявлення під час здійснення митного контролю та інших заходів, що здійснюються органами доходів і зборів ознак правопорушень, розслідування яких не належить до повноважень органів доходів і зборів, митниці ДФС зобов'язані письмово повідомляти про це відповідні правоохоронні органи. Правоохоронні органи зобов'язані письмово повідомляти митниці про виявлені ними порушення митних правил або контрабанду» [46, с. 76].

При цьому спорідненим із криміналістичним забезпеченням є оперативно-розшукове (розвідувальне) забезпечення, яке, на думку В.В. Варави, «є важливою передумовою ефективного виконання завдань щодо запобігання та протидії контрабанді, боротьби з порушеннями митних правил» [47, с. 129].

Враховуючи позиції, що були висловлені науковцями, ми доходимо висновку, що криміналістичне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень включає такі складові частини:

- сукупність напрямів забезпечення, які проводяться у порядку, визначеному законодавством, та суб'єктами, уповноваженими на здійснення правоохоронної діяльності;
- засоби, використання яких сприятиме виявленню ознак кримінальних правопорушень та їх розслідуванню;
- нормативні умови, за якими відбувається діяльність з виявлення ознак кримінальних правопорушень;
- методичне та інформаційне забезпечення правоохоронної діяльності органів кримінальної юрисдикції.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Таким чином, виходячи з результатів аналізу наукових думок вчених-криміналістів та завдань, способів і цілей цієї діяльності, можемо визначити категорію, що аналізується, як «криміналістичне забезпечення».

Так, категорії, що аналізується, властива така сукупність критеріїв:

- сувора визначеність кола державних органів, діяльність яких спрямована на «криміналістичне забезпечення»;
- визначеність кола дій, яким спеціально уповноважені особи реалізують імперативну вимогу щодо забезпечення;
- можливість проведення вищезазначених дій лише для забезпечення кримінальних процесуальних дій;
- криміналістичне забезпечення лише в такий спосіб і в такий формі, які передбачені чинним законодавством, яке регулює діяльність правоохоронних органів з протидії кримінальним правопорушенням.

На нашу думку, система криміналістичного забезпечення органів кримінальної юрисдикції складається з таких підсистем, як нормативно-правове, організаційно-кадрове, технічне та інформаційно-методичне забезпечення, які повністю охоплюють потреби органів кримінальної юрисдикції з виявлення кримінальних правопорушень, розслідування відповідних проваджень та їх судового розгляду.

Центральне місце в системі криміналістичного забезпечення посідає нормативно-правове забезпечення, яке встановлює не лише правила поведінки кожного суб'єкта криміналістичного забезпечення, але й умови та способи їх одночасної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Філософський словник соціальних термінів / заг. ред. В.П. Андрущенко. Київ ; Харків : Корвін, 2002. 672 с.
2. Бергаланфи Л. фон. Общая теория систем – обзор систем и результатов. *Системные исследования* : ежегодник. Москва, 1969. С. 19–24.
3. Философский энциклопедический словарь. Москва : Инфра-М, 2005.
4. Бергаланфи Л. фон. История и статус общей теории систем. *Системные исследования* : ежегодник. Москва, 1972.
5. Зуев Е.И. Криминалистику – на уровень современных задач борьбы с преступностью. *Актуальные вопросы использования достижений науки и техники в расследовании преступлений органами внутренних дел (вопросы криминалистики)* : труды Академии МВД СССР. Москва : [б. и.], 1990. С. 10–11.
6. Матвієнко В.В. Криміналістичне забезпечення методики розслідування злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. Київ, 1999. 210 с.
7. Біленчук П.Д., Лисиченко В.К., Клименко Н.І. та ін. Криміналістика. 2-ге вид., випр. і доп. Київ : Атіка, 2001. 544 с.
8. Галаган В.І. Сутність криміналістичного забезпечення розкриття злочинів. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 2001. № 6. С. 74.
9. Лисенко В.В. Криміналістичне забезпечення діяльності податкової міліції (теорія і практика) : монографія. Київ : Логос, 2004. 324 с.
10. Рубис А.С. Основы теории криминалистического обеспечения деятельностью прокурора в сфере борьбы с преступностью : монография. Минск, 2006. 416 с.
11. Пиріг І.В. Теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування : монографія. Дніпропетровськ : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ ; Ліра ЛТД, 2015. 432 с.
12. Карнаухов О.В. Криміналістичне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень. *Митна справа*. 2013. № 1 (85). Ч. 2. Кн. 1. С. 110–115.
13. Новиков А.М., Новиков Д.А. Методология. Москва : СИН-ТЕГ, 2007. 668 с.
14. Булыко А.Н. Современный словарь иностранных слов. 2-е изд., испр. и доп. Москва : Мартин, 2005. 848 с.
15. Новый тлумачний словник української мови : у 4 т. Т. 2 / укл. В.М. Яременко, О.С. Сліпушко. Київ : Аконіт, 1998. 911 с.
16. Новый тлумачний словник української мови : у 4 т. Т. 3 / укл. В.М. Яременко, О.С. Сліпушко. Київ : Аконіт, 1998. 927 с.
17. Новый энциклопедический словарь. Москва : Рипол классик, 2005. 1455 с.
18. Новый тлумачний словник української мови : у 4 т. Т. 4 / укл. В.М. Яременко, О.С. Сліпушко. Київ : Аконіт, 1998. 941 с.
19. Новый тлумачний словник української мови : у 4 т. Т. 1 / укл. В.М. Яременко, О.С. Сліпушко. Київ : Аконіт, 1998. 911 с.
20. Вискушенко С.А. Термін як базовий елемент фахової комунікації. *Вісник Житомирського державного університету*. 2015. Вип. 2 : Філологічні науки. С. 128–131.
21. Карнаухов О.В. Завдання та функції криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень. *Вісник АМСУ. Серія «Право»*. 2015. № 2 (15). С. 166.
22. Гончаренко В.И. Научно-технические средства в следственной практике. Киев : Высшая школа, изд. при КГУ, 1984. 152 с.
23. Попов Ю.В. Совершенствование информационного обеспечения следственной деятельности органов внутренних дел на основе использования методов информатики : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. Киев, 1989.
24. Лук'янчиков Є.Д. Інформаційне забезпечення розслідування злочинів : дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.09. Киев, 2005.
25. Ищенко А.В. Научное обеспечение организации борьбы с хищениями социалистической собственности. *Правовые и специальные средства охраны социалистической собственности*. Харьков, 1989. С. 108–111.
26. Бахін В.П., Лисиченко В.К. Проблеми науково-методичного забезпечення слідчої діяльності. *Теоретичні та практичні проблеми використання можливостей криміналістики і судової експертизи у розкритті і розслідуванні злочинів*. Київ, 1996. С. 5–11.

27. Бірюков В.В. Теоретичні основи інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів : монографія. Луганськ : Луганський державний університет внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренко, 2009.
28. Чаплинський К.О. Тактичні основи забезпечення досудового розслідування : дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.09. Дніпропетровськ, 2011.
29. Эрекаев А.Я. Криминалистическое обеспечение раскрытия и расследования вооруженных разбоев : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. Москва, 2003. 211 с.
30. Сокол В.Ю. Тактико-криминалистическое обеспечение раскрытия и расследования преступлений (методол. и орг. аспекты) : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 ; Академия управления МВД РФ, Москва, 1998, 188 с.
31. Паламарчук Л.П. Криміналістичне забезпечення розслідування незаконного втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж : автореф. дисс. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.09 ; Академія адвокатури України. Київ, 2005. 21 с.
32. Лисенко В.В. Проблеми криміналістичного забезпечення розслідування податкових злочинів : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.09 ; НУВСУ. 2006. 35 с.
33. Стригун Д.Ю. Техніко-криміналістичне забезпечення розкриття та розслідування контрабанди наркотичних засобів : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 ; НАВСУ. 2011. 150 с.
34. Кирсанов З.И. Система общей теории криминалистики. Москва : Академия МВД РФ, 1992. 172 с.
35. Егоров К.С. Проблемы криминалистического обеспечения судебного следствия : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. Москва, 1994. 232 с.
36. Вольнский В.А. Техніко-криміналістичне забезпечення раскрытия и расследования преступлений : пособие. Москва : ВНИИ МВД РФ, 1994. 80 с.
37. Матвієнко В.В. Криміналістичне забезпечення методики розслідування злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. Київ, 1999. 260 с.
38. Удовенко Ж.В. Криміналістичне забезпечення процесу доказування на досудовому слідстві : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 ; НАВСУ. 2004. 205 с.
39. Чучукало О.І. Процесуальне та криміналістичне забезпечення доказування на судових стадіях кримінального процесу України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. Київ, 2004. 199 с.
40. Поджаренко К.Є. Криміналістичне забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 ; КНУ імені Тараса Шевченка. Київ, 2009. 24 с.
41. Коломацький В.Г. Криминалистическое обеспечение деятельности органов внутренних дел по расследованию преступлений. *Криминалистика* : в 3 т. Т. 1 : История, общая и частные теории. Москва : Изд-во Академии МВД России, 1995. 162 с.
42. Образцов В.А. Криминалистика : учебник / под ред. В.А. Образцова. Москва, 1997. 250 с.
43. Лісогор В.Г. Криміналістичне забезпечення збереження таємниці досудового слідства : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 ; НАВСУ. 2003. 21 с.
44. Ієрусалімов І.О., Приходько Ю.П. Поняття та завдання техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. № 3 (9). Т. 2. С. 224.
45. Колодіна А.С. Принципи криміналістичної методики у діяльності з розслідування злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 ; Національний університет «Одеська юридична академія». 2016. 216 с.
46. Ліпінський В.В. Щодо деяких питань взаємодії органів державної фіскальної служби України та Державної прикордонної служби України під час виявлення ознак порушень митних правил. *Правова позиція*. 2019. № 2 (23). С. 70–77.
47. Варава В.В. Удосконалення оперативно-розшукового та митного законодавства у контексті проблем викриття кримінальних правопорушень у митній сфері. *Правова позиція*. 2016. № 1. С. 126–131.